

Per bruixa i metzinera

La cacera de bruixes a Catalunya

«Per bruixa i metzinera»

La cacera de bruixes a Catalunya

Museu d'Història de Catalunya
25 de gener – 27 de maig de 2007

Generalitat de Catalunya
**Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació**

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Guerra Civil a Catalunya : testimonis i vivències

A la coberta: Arxiu Nacional de Catalunya. Bibliografia. Catàleg de l'exposició. ISBN 978-84-393-7380-3

I. Fernández i Trabal, Josep, ed. II. Olivé, Francesc, ed. III. Besolí, Andreu IV. Arxiu Nacional de Catalunya V. Catalunya. Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació VI. Catalunya. Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació

1. Arxiu Nacional de Catalunya — Exposicions 2. Catalunya — Història — 1931/1939, Segona República Espanyola — Fonts — Exposicions 3. Catalunya — Història — 1936/1939, Guerra Civil — Fonts — Exposicions. 946.71"1931/1939"(061.4)

CATÀLEG

Edició

Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació

Coordinació

Marina Miquel

© dels textos

Agustí Alcoberro
Joan Bada
Mariano Barriendos
Ignasi Fernández Terricabras
Antoni Pladevall
Jaume de Puig
Josefina Roma
Ramon Sarobe
Teresa Vinyoles

Documentació i selecció d'imatges

Ramon Sarobe

Correcció lingüística

Òscar Alegret

Cartografia

Víctor Hurtado - la Talaia
Estudi Ignasi Cristià

© de les fotografies

AISA, Arxiu de l'Abadia de Poblet,
Arxiu Comarcal del Ripollès, Arxiu
Episcopal de Vic, Biblioteca de
Catalunya, Biblioteca Nazionale
Marciana Venice, Biblioteca
Universitària de Barcelona,
Bibliothèque municipale de Toulouse,
Bibliothèque nationale de France,
Bibliothèque Royale de Belgique,
British Library, Centre Excursionista
de Catalunya, Col·lecció Alorda-
Dersken, Barcelona, Special
Collections Department, Glasgow
University Library, Kunsthistorisches
Museum Vienne, Ministerio de
Cultura. Archivo Histórico Nacional,
Ministerio de Cultura. Arxiu de la
Corona d'Aragó, Museu Diocesà i
Comarcal de Lleida, Staatliche
Museen zu Berlin.
Kupferstichkabinett, Oronoz, The Art
Archive.

i els fotògrafs

Francesc Bedmar, Ramon Manent,
R. Kevin Morris, Dagli Orti, Pep
Parer, Pepo Segura,

© d'aquesta edició

Departament de Cultura i Mitjans de
Comunicació

Disseny gràfic de la col·lecció

Josep M. Mir

Impressió

ISBN

Dipòsit legal

EXPOSICIÓ

Organització

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura i Mitjans de
Comunicació
Museu d'Història de Catalunya

Direcció

Jaume Sobrequés i Callicó

PROJECTE MUSEOGRÀFIC

Cap d'exposicions

Jusèp Boya

Coordinació

Marina Miquel

Comissariat

Agustí Alcoberro
Josefina Roma

Documentació

Àngels Casanovas
Joan Peytaví
Joan Salvadó
Ramon Sarobe
Josep M. Vila

Assessorament

Àngel Gari
Ramon Vilà

Suport museogràfic

Mariona Companys, Mercè Morales,
Carol Ribera, Margarida Sala

Cartografia

Víctor Hurtado - la Talaia
Estudi Ignasi Cristià

Correcció lingüística

Òscar Alegret

Traduccions

Duual, SL

DISSENY MUSEOGRÀFIC

Projecte i direcció

Ignasi Cristià

Equip Ignasi Cristià

Yago Díaz
Mònica Palacios
Meritxell Rodríguez

GESTIÓ I DIFUSIÓ

Cap de Gestió

Econòmicoadministrativa
Margarida García-Alsina

Cap de Difusió

Magda Gassó

Comunicació i publicitat

Mariona Enrich
Albert Fargas

Servei educatiu

Griselda Aixelà
Francesc Cardona
Margarida Llevadot

Activitat educativa

Anna Bastida
Carme Sierra
Gemma Tribó

Suport difusió

Anna Cisneros
Montse Palau

Monitoratge

ICONO Serveis Culturals
Mireia Cervera
Kika Diestre
Nadia Ettouali
Juan Manuel Gil
Meritxell Graus
Manu Pérez (coordinador)
Elena de Riba
Judith Soler

PRODUCCIÓ I MUNTATGE

Construccions i instal·lacions

Cosersa S. A.
Diorama
Elements en volum

Impressió Gràfica

Heslab Color
Ortiz & Pradas

Atrezzo

Insa

Reproduccions

Grau Alcázar Maquetes
Màrius Codina

Ambientació sonora

Carlos Peñalver
Laura Teruel

Il·luminació, so i audiovisuals

Joan Fran
Jordi Muñoz
Ricard Lozano
Josep Ripoll
Vicenç Soler

Conservació preventiva

Ignasi Millet
STEM

Embalatges i transports

TTI Transports

Assegurances

AXA Art

Gestió d'assegurances

Isabel Casals

Suport tècnic

Àngels Carrión, Lourdes Coll, Genís Espín, Lluís Fortuny, Divina Gabandé, Núria García, Marta Iriarte, Esteve Mach, Maria Teresa Pérez, Lluís Picó, Vicenç Prats, Gloria Riera, Francesca Rosés, Joan Ruiz, Juan José Sandoica, Martí Soler, M. José Vicente

Fotografia

Arxiu de l'Abadia de Poblet, Arxiu Comarcal del Ripollès, Biblioteca de Catalunya, Biblioteca Universitària de Barcelona, Bibliothèque municipale de Toulouse, Bibliothèque nationale de France, Centre Excursionista de Catalunya, Glasgow University Library, Oronoz, The Art Archive

i els fotògrafs

Pilar Aymeric, Francesc Bedmar, Pep Parer

AUDIOVISUAL

La cacera de bruixes

Concepte i realització

Ignasi Cristià

Guió

Jusèp Boya
Marina Miquel

Fotografia

Pilar Aymeric

Música

Carlos Peñalver
Laura Teruel

Post-producció

Metropolitana
David Muñoz

Elaboració 3D

Toni Lacasa
Metropolitana

Producció

Mònica Palacios

Bruixes i bruixots

Ester Carrilero, Montserrat Comadira, Teresa Escoda, Teresa Fortuny, Elisa Guijaldó, Roser Fradera, Lisa Gilbert, Ana María Molina, Jordi Muixí, Lola Rodríguez, Pastori Roldán, Mireia Sanz, Begoña Simón, Martí Soler

PUNT DE SO

Interrogatoris i Contes a la vora del foc

Direcció

Ignasi Cristià

Coordinació

Mònica Palacios

Locució

Teresa Poch
Paco Valls

Producció

Nòmada 57

INTERACTIU

Herbolari de les bruixes

Lavert Proyectos Culturales S.L

A G R A I M E N T S

Ajuntament de Lleida. Servei d'Arqueologia
Archives Départementales des Pyrénées-Orientales, Perpinyà
Arxiu Capitular de Barcelona
Arxiu Comarcal del Baix Camp
Arxiu de l'Abadia de Poblet
Arxiu Episcopal de Vic
Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
Arxiu Municipal de Vic
Biblioteca de Catalunya
Biblioteca de la Universitat de Barcelona
Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona
Bibliothèque municipale de Toulouse
Bibliothèque National, France
Bibliothèque Royale de Belgique
Centre de Promoció de la Cultura Tradicional de Catalunya
Col·lecció Alorda-Dersken, Barcelona
Col·lecció "Sa Nostra", Caixa de Balears
Col·lecció Xavier Sala, Olot
Deutsches Historisches Museum Special Collections Department, Glasgow University Library
Kunsthistorisches Museum Vienne
Ministerio de Cultura. Archivo Histórico Nacional
Ministerio de Cultura. Arxiu de la Corona d'Aragó
Museu Comarcal de Manresa
Museu Darder d'Història Natural
Museu d'Arqueologia de Catalunya
Museu d'Art i Història de Reus
Museu d'Història de la Ciutat, Girona
Museu Diocesà i Comarcal de Lleida

Museu Episcopal de Vic
Museu Etnogràfic de Ripoll
Museu Etnològic de Barcelona
Museu Frederic Marès
Museu Nacional d'Art de Catalunya
Parròquia de Sant Joan de les Abadeses
Staatliche Museen zu Berlin.
Kupferstichkabinett

Alicia Álvarez, Ramon Barnadas, Josefa Blanco, Mireia Boya, Susana Buetas, Jordi Busquets, Florenci Crivillé, Jocelyne Deschaux, Lino Díaz, Jaume Febrer, Marc Ferran, Joan Ferrer, Àngela García, Catalina Gea, Maria Ginebró, Georgina Gratacós, Jan Grau, Rogelio Juárez, Christine Langé, Mónica Lasluisa, Florència Lima, Teresa Llecha, Elisabet Martí, Lourdes Martín, Lluís Molas, Ernest Ortell, Eva Passarell, Sabí Peris, Elvira Permanyer, Antoni Pladevall, Núria Poch, Pere Puig, Carles Quevedo, Francina Retorta, Joan Roig, Encarnación Rubio, Ramon Salvadó, Santiago Salvador, Iolanda Serrano, M. Dolores Soriano, Lluís Surinyac, Albert Torra, Judit Verdaguer, Berenguer Vidal, Francesc Villegas, Pilar Zaera

I també, a tots aquells particulars que volen romandre en l'anonimat, i al personal de museus, biblioteques i arxius que han contribuït amb la seva col·laboració a l'exposició.

AMB LA COL·LABORACIÓ DE

 el Periódico

 Pioneer

 CAM Caja de Ahorros del Mediterráneo

Sumari

«Per bruixa i metzinera». La cacera de buixes a Catalunya

Presentació

Jaume Sobrequés i Callicó, director del Museu d'Història de Catalunya 9

La bruixeria i la màgia en l'època medieval

Metgesses, llevadores, fetilleres, fascinadores...: bruixes a l'edat mitjana. Teresa Vinyoles 12
Nicolau Eimeric i la bruixeria. Jaume de Puig i Oliver 32

El context social i ideològic

Les bases ideològiques: la confessionalització i la intolerància religiosa a l'Europa moderna (segles XVI-XVII). Ignasi Fernández Terricabras 56
Les bases materials: la crisi del segle XVII. Eva Serra 70
L'«any del diluvi» a Catalunya. La reconstrucció i els efectes de les inundacions del novembre de 1617. Mariano Barriendos 82

La cacera de bruixes

La cacera de bruixes a Europa. Agustí Alcoberro 94
La cacera de bruixes a Catalunya. Antoni Pladevall 110
La Inquisició i la cacera de bruixes a Catalunya. Joan Bada 130
Els defensors de les bruixes. La fi de la cacera a Catalunya. Agustí Alcoberro i Ramon Sarobe 140

El record popular

La bruixeria en la cultura popular catalana. Josefina Roma 156

El muntatge expositiu

Objectius i estratègies d'una exposició. Jusèp Boya i Marina Miquel 190
Imatges d'una exposició. Pepo Segura i R. Kewin Morris 192

Bibliografia

Presentació

La bruixeria forma part dels infinits fenòmens de tipus paranormal que ha viscut la història de la humanitat. I, com la majoria d'aquests, va ser el resultat d'estímul molt complexos, de tipus espiritual, mental, social i econòmic. Forma part d'aquesta imperiosa necessitat que han sentit tants i tants milions d'éssers humans de cercar enllaços amb el més enllà, de relacionar-s'hi i d'entendre'l. És, per tant, un fenomen sobretot religiós, entès, en aquest sentit de relació amb un intangible superior i extraterrestre.

Com en tots els fenòmens religiosos al llarg dels segles, la bruixeria va ser objecte de manipulacions per part dels poders públics i dels interessos oligàrquics d'una minoria que es consideraven els garants exclusius de l'ortodòxia. Al món sencer, i per tant a Europa, als Estats peninsulars i, amb ells, a Catalunya.

Des de la baixa edat mitjana fins ben avançada l'edat moderna, i amb una especial virulència al segle XVII, les bruixes i els bruixots, gent del tot inofensiva i menys nombrosa del que pot induir a pensar la moguda que varen provocar en els ambients oficials i religiosos, varen ser objecte d'una duríssima repressió, d'una autèntica cacera. Des del segle XIV, tribunals civils i la Inquisició varen posar en marxa a Europa els seus botxins per empresonar o eliminar les bruixes i els dissidents religiosos.

Vist el fenomen amb perspectiva històrica de gran durada, no és difícil comprendre allò que va succeir a Catalunya a principis del segle XVII, el període del qual s'ocupa sobretot, bé que no exclusiva, l'exposició *Per bruixa i metzinera. La cacera de bruixes a Catalunya. Segles XIV-XVII*, del Museu d'Història de

Catalunya. ¿No havien estat perseguits els jueus o els judeoconversos? I, al llarg dels segles, ¿no es perseguiren, sovint també a mort, els protestants, els afrancesats, els liberals, els republicans, els anarcosindicalistes, els comunistes, els catalanistes, els capellans, la gent d'esquerres o de dretes, entre molts d'altres?.

Doncs bé, aquesta exposició s'ocupa de la persecució de les bruixes. És una pàgina negra més de la història nacional. Una més. Potser menys coneguda que altres. D'ací l'interès i la novetat de l'exposició del Museu d'Història de Catalunya, preocupat per presentar pàgines de la nostra història poc divulgades i grups socials que han estat objecte d'enfrontaments amb les mentalitats oficials i amb els poders públics que les administren.

Per això, al llarg dels anys, ens hem ocupat de l'Islam, els jueus, els càtars, les presons de Franco i, avui, ens ocupem de les bruixes. Com tota temàtica poc coneguda i estudiada, l'exposició ha exigut un gran esforç per part de moltes persones, historiadors, museògrafs, dissenyadors, documentalistes. Renuncio a donar-los les gràcies un a un, com mereixerien, perquè el seu nom figura als crèdits d'aquest mateix llibre-catàleg, que aplega importants i noves aportacions científiques al coneixement del tema. Vull creure, doncs, que la nostra aportació és doble: de difusió popular d'un episodi important de la història de Catalunya i d'Europa, i també d'impuls científic, de coneixement historiogràfic. Vull creure que és així.

Jaume Sobrequés i Callicó

Director